

O'QUV JARAYONI TARKIBIDAGI TALABALARNING ILMIY ISHLARI

Abdisodiqova Marjina Normurod Qizi

Qarshi xalqaro universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada o'qish jarayonida har bir talaba tadqiqot faoliyati bilan shug'ullanishi shart. Talabaning ilmiy-tadqiqot ishi mutaxassis tayyorlashda ta'lim jarayonining eng muhim va zaruriy tarkibiy qismi hisoblanadi. Tadqiqot ishining asosiy xususiyati uning individualligi, o'ziga xosligi va ijodiyligidir. Talaba uchun bu o'z bilimini maksimal darajada namoyish eta oladigan, o'z qobiliyat va ko'nikmalarini namoyish eta oladigan faoliyat sohasidir.*

Tayanch so'zlar: *ilmiy tadqiqot ishi, kurs ishi, ilmiy maqola, ilmiy faoliyat.*

Аннотация: *В процессе изучения данной статьи каждый студент должен заниматься исследовательской деятельностью. Научно-исследовательская работа студента является важнейшей и необходимой составляющей образовательного процесса при подготовке специалиста. Главной особенностью исследовательской работы является ее индивидуальность, оригинальность и креативность. Для студента это поле деятельности, где он может максимально проявить свои знания, продемонстрировать свои способности и умения.*

Ключевые слова: *научно-исследовательская работа, курсовая работа, научная статья, научная деятельность.*

Abstract: *In the process of studying this article, every student must engage in research activities. The student's research work is the most important and necessary component of the educational process in the preparation of a specialist. The main feature of the research work is its individuality, originality and creativity. For a student, this is a field of activity where he can demonstrate his knowledge to the maximum extent, and demonstrate his abilities and skills.*

Keywords: *scientific research work, term paper, scientific article, scientific activity.*

Talabaning ilmiy-tadqiqot ishi mutaxassis tayyorlashda ta'lim jarayonining eng muhim va zaruriy tarkibiy qismi hisoblanadi. Tadqiqot ishining asosiy xususiyati uning individualligi, o'ziga xosligi va ijodiyligidir. Talaba uchun bu o'z bilimini maksimal darajada namoyish eta oladigan, o'z qobiliyat va ko'nikmalarini namoyish eta oladigan faoliyat sohasidir. Talabalarni o'qitishda tadqiqot faoliyatining rolini ortiqcha baholab bo'lmaydi.

Taniqli filolog va yozuvchi U. Ekoning fikricha, ilmiy ish mavzusi uning yaratilish tajribasi kabi muhim, chunki talaba:

- 1) mavzuni aniq shakllantirishi;
- 2) o'rganilayotgan mavzu tarixi bo'yicha materiallar to'plash;
- 3) materialni tizimga kiritish;

4) to'plangan materialni tushunish;

5) materialga organik shakl berish;

6) o'quvchi, birinchidan, nima haqida ekanligini tushunishiga ishonch hosil qilishi, ikkinchidan, ko'rsatilgan hujjatlarga mustaqil ravishda murojaat qilishi va ularni hukm qilishi mumkin. Demak, ilmiy ish ehtiyotkorlik va tizimlilikka o'rgatadi. Inson foydalanishga yaroqli matn va usul yaratishni o'rganadi [2].

O'qish jarayonida har bir talaba tadqiqot faoliyati bilan shug'ullanishi shart. Bunday jalb qilish darajasi talabaning faolligi va qiziqishiga ham, kafedra tomonidan talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlarini tashkil etishga bog'liq. Talabalarning bitiruv malakaviy (diplom) ishini talaba tomonidan himoya qilish muvaffaqiyati uning ilmiy tadqiqot olib borish tajribasi bilan bog'liq. Talaba ilmiy ishlanmalarga qanchalik tez jalb qilinsa, u dissertatsiyani shunchalik yaxshi va malakali yakunlaydi. Shuning uchun talabalarning ilmiy ishlarini tashkil etishda tizimli yondashuv, shuningdek, ishlanmalarning xilma-xilligi va ularni taqdim etish shakllari muhim ahamiyatga ega.

Oliy o'quv yurtlarida talabalarga ta'lim berish uzoq, murakkab va ko'p qirrali o'quv jarayoni bo'lib, u maktabdagi ta'lim jarayonidan sezilarli farq qiladi.

Birinchidan, o'quv jarayonida talaba uchun tanish bo'lgan sinf-dars tizimi mavjud emas, chunki bir xil tayyorgarlik darajasiga ega bo'lgan talabalar guruhi sifatida sinf tushunchasi yo'q. Talabalarning auditoriya ishi turli xil dars shakllari (ma'ruza, amaliy, laboratoriya mashg'ulotlari) bilan ifodalanadi, ular o'quv dasturining mazmunini o'rganishning ham yaxlit, ham parchalangan qismlari bo'lishi mumkin. O'quv rejasidagi fanlar sikllar, modullar va qismlar bilan ifodalanadi. Bundan tashqari, oliy o'quv yurtlarida kadrlar tayyorlash o'quv, ishlab chiqarish, tadqiqot, diplom oldi va boshqa amaliyotlarni o'z ichiga oladi.

Ikkinchidan, o'quv jarayonida o'quv faoliyati ko'p subyektiv xususiyatga ega, chunki o'qituvchi endi o'rganish subyekti emas. Mavzu, bir tomondan, talaba va nafaqat professional o'qituvchilarni, balki amaliyotchilar, olimlar, muassasa rahbarlari va boshqalarni o'z ichiga olgan turli xil o'qituvchilar tarkibidan iborat.

Uchinchidan, o'quv jarayonida ta'lim ishlarini amalga oshirish uchun asosiy mas'uliyat talaba zimmasiga yuklanadi, chunki asosiy e'tibor talabaning mustaqilligi, o'zini o'zi boshqarishi va motivatsiyasiga qaratilgan. Va nihoyat, oliy o'quv yurtida o'quv jarayonining majburiy komponenti tadqiqot ishi hisoblanadi.

Mamlakatning ilmiy salohiyatini saqlab qolish uchun talabalarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish, tadqiqot intilishlari va tashabbuslarini kuchaytirish, ularning kasbiy va ilmiy tafakkurini rivojlantirishga qaratilgan. [1] Shunday qilib, oliy o'quv yurtlari ilmiy ishlarining markazi bo'lib kelgan va shunday bo'lib qoladiki, u ayni paytda nafaqat o'z sohasi bo'yicha mutaxassislar, balki olim va tadqiqotchilarni tayyorlashga ham xizmat qiladi. "Oliy o'quv yurtlarida talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyati tizimini tashkil etish va rivojlantirishdan asosiy maqsad oliy kasbiy ma'lumotga ega bo'lgan mutaxassislarni ilmiy

tayyorlash darajasini oshirish hamda oliy o'quv yurtlarining professor-o'qituvchilari va ilmiy kadrlarini yanada tayyorlash hamda takomillashtirish uchun iqtidorli yoshlarni aniqlashdan iborat. Shuning uchun o'quv jarayonida ta'lim nazariy va amaliy yo'nalishlardagi akademik tayyorgarlikni o'z ichiga oladi, unda talabalarining ilmiy faoliyati yetakchi o'rinlarni egallaydi hamda o'quv jarayoniga integratsiya qilinadi. Agar ilmiy-tadqiqot ishi talabalarining o'quv jarayoniga kiritilgan bo'lsa, bu har bir talaba uchun ilmiy faoliyatning har qanday turlari hamda shakllarida majburiy ravishda ishtirok etishini anglatadi. Talabaning bunday ishtirok etish darajasi, uning faolligi, muvaffaqiyati va ish natijalarining sifati, bizning fikrimizcha, uchta omilga bog'liq:

- 1) tegishli yo'nalish bo'yicha o'quv rejasiga;
- 2) kafedralar bo'yicha talabalarining ilmiy-tadqiqot ishlarini tashkil etish;
- 3) talabaning shaxsiyati.

Mustaqil ta'lim, kurs ishi va diplom ishlari ilmiy-tadqiqot ishining bosqichlari hisoblanadi. Masalan, kurs ishi asosiy ta'lim dasturi bilan belgilanadi. Kurs ishi ma'lum bir kursni o'zlashtirish doirasida amalga oshiriladi va talaba uchun tadqiqot tajribasini rivojlantirishda oraliq bosqich bo'lib xizmat qilishi mumkin. Bundan tashqari, kurs ishlarini o'quv rejasiga kiritish, materialni to'plash, tizimlashtirish va tahlil qilish, ayrim fanlarni chuqur o'rganish bo'yicha mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirish zarurati bilan bog'liq. Ayrim fanlar bo'yicha kurs ishlarini o'quv rejasiga kiritish kafedralar tashabbusi bilan amalga oshiriladi. Kurs ishlari olib boriladigan fanlarni tanlash o'quv dasturining yo'nalishi bilan belgilanadi. Bakalavriyat ta'limi bo'yicha talabalarni sifatli tayyorlashni ta'minlash va ularning magistraturada hamda keyingi ta'lim olishlari uchun istiqbollarni yaratish maqsadida kurs ishlari yo'nalishi kasbiy va maxsus tayyorgarlik fanlari hisoblanadi. Demak, "Pedagogik ta'lim" yo'nalishi talabalari kasbiy fanlar sifatida pedagogika va uni o'qitish hamda ta'lim metodikasi bo'yicha kurs ishlarini olib boradilar. Talabalarining ilmiy-tadqiqot ishlarini tashkil etish, uni amalga oshirish darajasi va samaradorligi ko'p jihatdan bunday faoliyatni tizimlashtirgan hamda tartibga soluvchi kafedraga bog'liq. Shuning uchun talabalarining ilmiy ishlarini tashkil etishda tizimli yondashuv, shuningdek, ishlanmalarning xilma-xilligi va ularni taqdim etish shakllari muhim ahamiyatga ega. Ilmiy tadqiqot ishi bo'yicha ishlar butun o'quv yili davomida kafedra o'qituvchilari va rahbarlarining diqqat markazida bo'ladi. Ilmiy tadqiqot ishining mavzulari kafedra majlisida muhokama qilinadi va ilmiy kengash tomonidan tasdiqlash uchun tavsiya etiladi. Mavzularni muhokama qilishda ularning o'ziga xosligi, dolzarbligi, nazariy va amaliy ahamiyati hisobga olinadi.

Ilmiy maqolalar, ma'ruzalar va tanlov ishlari – ilmiy faoliyatga alohida qiziqish va qobiliyat ko'rsatadigan talabalar tomonidan amalga oshiriladi. Ko'pgina hollarda, bunday ishlar talabalar tomonidan diplom yoki kurs ishlari doirasida yoki fanni o'rganishning bir qismi sifatida ishlab chiqiladi. Ular ko'pincha ilmiy tadqiqot ishining istiqbolini sinab ko'rish uchun xizmat qiladi, ya'ni maqola ko'rinishida kengroq va chuqurroq o'rganishning oraliq bosqichi sifatida ochiq muhokama uchun taqdim etiladi. Shu sababli, konferensiya va

seminarlarda faol ishtirok etgan talabalar yakuniy dissertatsiyalarni bajarish va himoya qilishda ko'proq muvaffaqiyatga erishadilar. Talabalarning eng muvaffaqiyatli ishlanmalari maqolalar shaklida chop etilib, eng yaxshi ishlar sertifikat va diplomlar bilan taqdirlanishi talabalarni keyingi ilmiy ishlanmalarga rag'batlantirishda muhim omil bo'lmoqda.

Talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlariga jalb etilishi va uning muvaffaqiyatiga erishishda yetakchi omil – talabaning shaxsiy fazilatlari hisoblanadi. U. Eko ilmiy ish uchun mavzu tanlashda talabaning shaxsiy xususiyatlarini hisobga olishning muhimligi haqida o'zining mashhur "Diplom ishi qanday yoziladi" kitobida yozadi.

Shunday qilib, talabaning ilmiy ishining natijasi birinchi navbatda talabaning o'ziga bog'liq. Faoliyat, xohish, o'z-o'zini tashkil qilish, tadqiqot tajribasini o'zlashtirish zarurligini tushunish talabaning o'quv jarayonida o'qish samaradorligi uchun zarur bo'lgan fazilatlardir. O'qituvchi yoki ilmiy rahbar biror narsani tavsiya qilishi va maslahat berishi mumkin. Vaholanki, talabaning o'zi ilmiy tadqiqot ishiga jiddiy yondashib, ilmiy rahbar maslahati asosida ilmiy tadqiqot ishini rivojlantirishi va takomillashtirishi kerak.

ADABIYOTLAR:

1. Балашов В.В., Логунов Г.В., Малюгина И.В. ва бошқалар Россия университетларида талабаларнинг илмий-тадқиқот фаолиятини ташкил этиш: монография. И қисм. Университетларда талабаларнинг илмий-тадқиқот фаолиятини ташкил этиш ва ривожлантиришнинг асосий шартлари. - М., 2002 йил

2. У. Еко "Диплом ишини қандай ёзиш керак" Гуманитар фанлар: ўқув қўлланма - 2003 йил.